

วาทกรรมการพัฒนา ภายใต้ความหมายใหม่ “ไทยแลนด์4.0” DEVELOPMENT DISCOURSE UNDER THE NEW MEANING OF “THAILAND 4.0”

เอนก รักเงิน* | ANEK RUKNGERN

ABSTRACT

Due to the country development in the past, Thailand-nation-state has constructed a dominating process to control its citizens through a development discourse under various terms such as sustainable development, sustainable communities and sufficiency economy. In Prayuth Chan-Ocha government, a development discourse called “Thailand 4.0” has been produced. It is believed that Thailand 4.0 will make Thailand go beyond the middle-income country and will be out of poverty. Although the poverty reduction has been the major policy of every government, there is no nation-state development discourse that can reduce the poverty problem in the past 60 years of the national economic and social development plans. In the post-export-ruling economy nowadays, Thailand has dreamed that “Thailand 4.0” will be the solution of the economic development of the country.

Keywords : development discourse, Thailand 4.0

* ดร. ประธานสาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บทคัดย่อ

จากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา รัฐไทยสมัยใหม่ที่สร้างกระบวนการครอบงำผู้คนภายในรัฐ ด้วยวาทกรรมการพัฒนาภายใต้ถ้อยคำต่างๆ ทั้ง คำว่า พัฒนา/การพัฒนาที่ยั่งยืน/ชุมชนเข้มแข็ง/เศรษฐกิจพอเพียง และในสมัยรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ได้ผลิตวาทกรรมการพัฒนาที่เรียกว่า “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งถูกทำให้เชื่อได้ว่าไทยแลนด์ 4.0 จะทำให้ประเทศหลุดพ้นจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางได้ นั้นหมายความว่า คนไทยจะหลุดพ้นจากความยากจนด้วย ซึ่งการแก้ไขปัญหาคือความยากจน ถือเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยมาโดยตลอด แต่ตลอดระยะเวลา 60 ปี ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า วาทกรรมการพัฒนาที่รัฐผลิตขึ้นมา ยังไม่มีนโยบายใดที่สามารถแก้ไขความยากจนได้เลย ยิ่งในยุคหลังเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการส่งออกอย่างปัจจุบัน รัฐไทยได้วาดฝันว่า “ไทยแลนด์ 4.0” จะเป็นทางออกในการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ

คำสำคัญ : วาทกรรมการพัฒนา, ไทยแลนด์ 4.0

บทนำ

พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี กล่าวปาฐกถาตอนหนึ่งว่า ไทยแลนด์ 4.0 เกิดจากการที่โลกในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างจากโลกในศตวรรษที่ 20 เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านของโครงสร้าง และเป็นโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากทั้งในด้านอุตสาหกรรม เทคโนโลยี การใช้ชีวิตของคนในสังคมยุคใหม่ อีกทั้งเป็นโลกที่มีความหลากหลายในเรื่องของมิติ ทั้งด้านธรรมชาติ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้เกิดทั้งโอกาสและภัยคุกคามขึ้น ซึ่งประเทศไทยต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว คือ "เมื่อโลกเปลี่ยนไทยจึงต้องปรับ" สำหรับโมเดล ไทยแลนด์ 4.0 รัฐบาลต้องการให้เกิดการขับเคลื่อนยุค 1.0 ซึ่งเป็นยุคของการทำการเกษตรและงานหัตถกรรม ไปยุค 2.0 เป็นยุคที่ขับเคลื่อนด้วยอุตสาหกรรมเบา และ 2.0 ไปยุค 3.0 เป็นยุคอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อน เน้นการส่งเสริมการส่งออกและสนับสนุนการลงทุน การนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ หลอม

รวมกันเพื่อก้าวไปสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่มุ่งไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีแนวคิดสำคัญคือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เชื่อมโยงไทยสู่ประชาคมโลก เปลี่ยนกระบวนการพัฒนาประเทศจากการปักชำ ไปสู่การสร้างรากแก้วโดยปรับเปลี่ยนจากเศรษฐกิจที่เคยพึ่งพาเทคโนโลยีจากภายนอกเป็นหลักไปสู่การพึ่งพาตนเองโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยเริ่มจากรากฐานที่สำคัญคือการสร้างคนสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เป็นสังคมอุดมปัญญา และเมื่อคนไทยมีคุณภาพก็จะนำไปสู่การสร้างวิสาหกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ยกกระดับเกษตรกรแบบดั้งเดิมสู่เกษตรกรสมัยใหม่ ยกกระดับ SMEs แบบดั้งเดิมสู่ SMEs ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม สร้างธุรกิจบริการแบบดั้งเดิมสู่ธุรกิจบริการมูลค่าสูง เปลี่ยนคนที่มีความคิดสู่การเป็น Start Up ที่สร้างมูลค่าทางธุรกิจ ทั้งนี้ ไทยแลนด์ 4.0 จึงเป็นโมเดลที่ตอบโจทย์ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ผ่านการปฏิรูปในด้านต่างๆ เพื่อให้ประเทศก้าวไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วภายใน 20 ปี ข้างหน้า (<http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/3545>)

จากการที่รัฐบาลภายใต้การนำของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. โดยมี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะและนายกรัฐมนตรี ได้นำเสนอรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่านนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากแนวการพัฒนากระบวนการผลิตใน Industry 4.0 ซึ่งเป็นแนวความคิดหลังยุคการพัฒนาอุตสาหกรรมมาสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ก่อให้เกิดคำถามว่าสังคมไทยได้เคลื่อนผ่านกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมที่ใช้ข้อได้เปรียบด้านแรงงาน หรือพัฒนาข้ามเข้าสู่ยุคหลังอุตสาหกรรมแล้วหรือยัง? เพราะในขณะที่พัฒนาการทางเศรษฐกิจไทยกว่าร้อยละ 80 ยังดำเนินไปตามกลางวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรม ขณะที่พัฒนาการของภาคอุตสาหกรรมไทยก็เพิ่งปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต จากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า มาสู่การส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก โดยพึ่งพาการหลังไหลของทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ (<http://gotomanager.com/content/2560/> 2560 จุดเปลี่ยนประเทศไทย)

แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ในเอกสารราชการจำนวนไม่น้อยต่างระบุว่าประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ไทยแลนด์ 3.0 แล้ว ควบคู่กับการบ่งชี้ประเด็นว่าด้วย ปัญหาความ

เหลื่อมล้ำและความไม่สมดุลในการพัฒนา ที่ถูกนิยามว่าเป็น “กั๊ก” ของการพัฒนาจนนำไปสู่ความพยายามที่จะปฏิรูปโครงสร้างเพื่อก้าวข้ามไทยแลนด์ 3.0 ไปสู่ ไทยแลนด์ 4.0 และความมุ่งหมายที่จะพัฒนาเศรษฐกิจไทยภายใต้ไทยแลนด์ 4.0 ในช่วงเวลานับจากนี้ ได้ถูกทำให้กลายเป็นความหวังที่จะสร้างเศรษฐกิจใหม่ในฐานะที่เป็น New Engines of Growth ที่สามารถผลักดันรายได้ของประเทศให้เพิ่มสูงขึ้นภายในระยะเวลา 5-6 ปี ท่ามกลางวิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ทั้งนี้ไทยแลนด์ 4.0 ถูกระบุว่าดำเนินไปตามแนวทางของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีที่ได้กำหนดสร้างความเข้มแข็งจากภายในควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (<http://gotomanager.com/content/2560/> 2560 จุดเปลี่ยนประเทศไทย)

วาทกรรมการพัฒนาจากอดีตสู่ไทยแลนด์ 4.0

กรัมสกี (Antonio Gramsci) อธิบายว่าขณะที่ สังคมการเมือง ดำเนินการสร้างและสืบทอด "อำนาจครอบงำ" (Domination) โดยชนชั้นปกครอง ผู้ยึดกุมอำนาจรัฐและใช้อำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย (Legislation) และมีอำนาจบังคับรองรับ (Coercion) อยู่ด้วย แต่ในทางสังคมนั้นจะมีการดำเนินการเพื่อสร้างและสืบทอด/รักษาการครองอำนาจนำ โดยอาศัยวิธีการสร้างความยินยอมพร้อมใจให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยที่ประชาชนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการบังคับ หรือ เป็น "การยินยอมพร้อมใจโดยธรรมชาติ" (Spontaneously Consensus) ในระดับสังคมนั้น (Anne Showstack Sassoon, 1982) การใช้อำนาจเพื่อครอบงำกลุ่มบุคคลหรือมวลชนจะเป็นการใช้อำนาจนำโดยไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง แต่จะเป็นการครองอำนาจนำในเชิงพื้นที่ (Realm) หรือความคิดในการผลิตทางเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิต โดยผ่านทางเครื่องมือหรือกลไกชนิดต่างๆ ซึ่งมวลชนจะถูก "ครองอำนาจนำ" ทางความคิด ความเชื่อ ทักษะคติโดยกลุ่มผู้ปกครอง และโลกทัศน์ที่ถูกครอบงำจะกลายเป็น "วัฒนธรรมร่วมของผู้คน" (Popular Culture) และแทรกซึมไปทั่วทั้งรัฐสังคม

การสร้างภาวะการครองอำนาจนำนี้จะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แบบไม่ได้ ถ้ากลุ่มผู้ปกครอง หรือชนชั้นปกครองจะมุ่งหวังยึดครองแต่เพียงอำนาจรัฐอย่างเดียว โดยปราศจากการครองอำนาจนำเหนือระบบความคิด หรืออุดมการณ์ เหนือสังคมส่วนใหญ่

ด้วยเหตุนี้ "กลุ่มผู้ดำเนินการสร้างภาวะครองอำนาจนำ" (Hegemony) นั้นจะต้องพยายาม (Attempt) ที่จะสร้างแนวร่วม และแปรสภาพ (Transform) อุดมการณ์ของพันธมิตร (Alliance) จากกลุ่มหรือชนชั้นต่างๆ รวมถึงกลุ่มที่เป็นศัตรู (Rival) ให้เป็นหนึ่งเดียวกันให้ได้ การสร้างแนวร่วมพันธมิตรระหว่างกลุ่มพลังหรือชนชั้นต่างๆ นี้เรียกว่า การสร้าง "กลุ่มประวัติศาสตร์" (Historical Bloc) ให้เกิดขึ้น (ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. 2545 : 74-82) ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเป็นเอกภาพระหว่างผู้ครองอำนาจนำกับผู้ถูกนำไปเกิดขึ้นโดยที่ความรู้สึก (Feelings) ของประชาชนผู้ถูกนำ/ถูกปกครองนั้น ถูกครอบครองความคิดโดยสมบูรณ์ตามความต้องการของชนชั้น หรือกลุ่มผู้ดำเนินการสร้างภาวะครองอำนาจนำ (วัชรพล พุทธรักษา. 2553) วิธีการต่างๆ ที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือในการครอบงำมวลชน จะมีวิธีการที่หลากหลาย เช่น การผลิตซ้ำการโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ เป็นต้น ซึ่งวิธีการที่รัฐใช้อย่างสม่ำเสมอ คือ การสร้างวาทกรรม

การอธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ฟูโก้ (Michel Foucault) เห็นว่าทุกสรรพสิ่งในโลกนี้ ดำรงอยู่ได้ด้วยการยึด/อ้างอิงจากสิ่งอื่นที่ปรากฏออกมาในฐานะบริบทโดยรอบของสิ่งนั้น ไม่มีสิ่งใดที่เป็นความจริงสูงสุด มีเพียงความจริงที่ถูกต้องภายในระยะเวลาหนึ่งที่ต้องอ้างอิงจากสิ่งอื่นเท่านั้น ความจริงที่ยึดถือในปัจจุบัน จึงไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่ภายนอกและรอคอยการค้นพบเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องของระบอบที่จะทำหน้าที่ในการผลิต สร้าง แจกจ่าย วางกฎเกณฑ์ หรือรวบรวมถ้อยแถลงให้ความหมายความจริงในแต่ละสังคม วาทกรรมจึงเป็นระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) อัตลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสิ่งต่างๆ ในสังคมและทำหน้าที่ในการตรึงสิ่งที่สร้างให้ดำรงอยู่ และเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2542)

ปฏิบัติการทางวาทกรรม จะมีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก วาทกรรมชุดใดจะมีอำนาจขึ้นมาได้ ต้องมีปฏิบัติการเพื่อกีดกันวาทกรรมอื่นและห้ามปรามวาทกรรมอื่น ผ่านสถาบันทางสังคม เพื่อจะ使得วาทกรรมตนเองสามารถสถาปนาอำนาจในการสร้างความจริง และความหมายขึ้นมาและกลายเป็นวาทกรรมหลัก ประการสอง วาทกรรมจะมีกระบวนการในการจำกัดและควบคุมวาทกรรมอื่นโดยสร้างกลไกในการวิจารณ์

เพื่อให้วาทกรรมอื่นหมดความชอบธรรม พร้อมทั้งให้สิทธิ อำนาจในการพูดเขียนภายใต้ การจำกัดและควบคุมของวาทกรรมหลัก ประการที่สาม วาทกรรมจะสร้างความชอบธรรม ในการดำรงอยู่ของตนในสังคม ผ่านกระบวนการหลักในสังคมที่จะให้เกิดการยอมรับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าวาทกรรมจะสัมพันธ์กับอำนาจ แต่ไม่ได้แสดงออกมาในรูปแบบของการ ใช้ความรุนแรง หรือกำลังเข้าบังคับ หากแต่ เป็นอำนาจที่ถูกสร้างขึ้นและแสดงออกใน นามของความรู้ (Knowledge) สมัยใหม่ ดังนั้นอำนาจของวาทกรรมจึงไม่ได้มีความหมาย เพียงแค่ภาษาคำพูดเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของความรู้ ความจริงที่สังคมเป็นผู้สร้างขึ้นและ ปฏิบัติการจริง ผ่านความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและสถาบันต่างๆ (ณัฐพงศ์ จิตธนรัตน์. 2545 : 74-82) เพื่อช่วงชิงอำนาจของการนำ (Hegemony) ในการสร้างความหมายใหม่ หรือเป้าหมายใหม่ของคนในสังคมทั้งหมด

วาทกรรมหลักของประเทศไทย คือ คำว่า “การพัฒนา” (Development) โดยคำนี้ เริ่มนำมาใช้อย่างจริงจังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ.2504 โดยอาศัยรายงานธนาคารโลกที่ชื่อว่า “A Public Development Program for Thailand” เป็นต้นแบบแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับนี้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ และต่อมาจึง เปลี่ยนชื่อมาเป็น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510) จนถึง ในปัจจุบัน คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) นับระยะเวลา 60 ปี หากเป็นอายุราชการก็ถือว่าเข้าสู่วัยเกษียณอายุราชการแล้ว ซึ่งฐาน ความคิดในการพัฒนา ได้รับอิทธิพลมาจากการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจโลก จึงทำให้ การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยมีนัยว่าถ้าประเทศไทย สามารถเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ ก็สามารถก้าวไปสู่ “ความทันสมัย” (Modernization) เมื่อก้าวไปสู่จุดนั้น ประโยชน์ที่คาดหวังจากการพัฒนาจากความทันสมัย จะกระจายไปสู่ผู้คนและสังคมทั่วทั้งประเทศ ซึ่งกระบวนการนี้เรียกว่า “การพัฒนาด้วยการสร้างความเจริญเติบโต” (Development with Growth) โดยเป็นการพัฒนาให้ทันสมัย ตามแบบอย่างตะวันตก ซึ่งสิ่งนี้เองที่เป็นวาทกรรมหลัก (Dominant Discourse) ครอบงำ สังคมไทยมาช้านาน และกลายเป็นแผนพัฒนาประเทศจากอดีตสู่ปัจจุบัน และภายใต้

วาทกรรมการพัฒนาของรัฐ ก็คือการที่รัฐมองว่า ชาวบ้านในท้องถิ่นไม่มีศักยภาพและไม่
มีพลังในการพัฒนาตนเอง มีสถานะเรียกว่า “โง่ จน เจ็บ” มีความหมายว่า ไร้การศึกษา
มีฐานะยากจน และขาดความรู้ด้านสุขอนามัย มีวิถีชีวิตที่ล้าหลังไม่ทันโลกและมักถูกเอา
รัดเอาเปรียบเสมอ ดังนั้นหากจะพัฒนาชาวบ้าน รัฐต้องเข้ามาโอบอุ้มและผลักดันให้
ชาวบ้านเหล่านั้นมีการพัฒนา หรือเรียกว่า “การเจริญเติบโต”

การวัดการเจริญเติบโตของประเทศไทยเรา คือ GDP หรือเรียกว่า “ผลิตภัณฑ์
มวลรวมในประเทศ” (gross domestic product) มูลค่าเบื้องต้นของผลผลิตที่เกิดขึ้น
ภายในอาณาเขตของประเทศในรอบปีหนึ่ง โดยไม่ต้องสนใจว่าเจ้าของปัจจัยการผลิตจะ
เป็นคนไทยหรือไม่ ถ้ามาทำธุรกิจในอาณาเขตประเทศไทยแล้วจะต้องเหมารวมเป็น GDP
ของไทยทั้งหมด (http://www.fpo.go.th/SI/Source/Article/Article_41.htm)

นับจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 6 (พ.ศ.2504-
2534) รัฐใช้วาทกรรมว่า “การพัฒนา” เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรม
ของคนไทยทั่วทุกภาคของประเทศให้มีความเชื่อร่วมกันเรื่องการพัฒนาสู่ความทันสมัย
และถือว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของรัฐที่มีต่อประชาชน ขณะเดียวกันรัฐก็ใช้วาทกรรมการ
พัฒนา เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าไปจัดการพื้นที่และทรัพยากรท้องถิ่นต่างๆ
ให้เป็นไปตามรูปแบบที่รัฐต้องการ เช่น การสัมปทานป่าไม้ การตัดถนน การปลูกพืชเชิง
พาณิชย์ และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตท้องถิ่น เป็นต้น ปฏิบัติทางวาทกรรมผ่าน “การ
พัฒนา” ยังเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมพื้นที่ล่อแหลมและกำจัดผู้คนที่มีความคิดต่าง
จากรัฐ ในนามที่เรียกเหมารวมว่า “คอมมิวนิสต์”

ช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 7 ถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ระหว่างปี พ.ศ.2535–2544
ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ กล่าวคือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้มุ่งเน้นแต่การ
พัฒนาภายในประเทศเท่านั้น แต่หากหมายถึงการเชื่อมสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศ
เพื่อนบ้านอีกด้วย เช่น การส่งเสริมการค้าตามแนวชายแดน และการเปิดการค้าเสรีใน
กลุ่มอาเซียน เป็นต้น ขณะเดียวกันเริ่มนำแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชนมาวิพากษ์
ปรากฏการณ์และตั้งคำถามกับสังคมไทยขณะนั้นว่า “การพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการพัฒนา
จริงหรือไม่?” เนื่องจากสังคมในขณะนั้นเกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม การ

เสื่อมโทรมของทรัพยากร และชุมชนล่มสลายไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น ปฏิบัติการวาทกรรมใหม่ที่เรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” จึงเกิดขึ้น เพื่อปรับรูปแบบและความหมายของการพัฒนาที่เน้นการสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “ความเข้มแข็งของชุมชน” โดยภาครัฐมีการกำหนดตัวชี้วัดในเชิงปริมาณว่าชุมชนแบบใดที่เรียกว่าชุมชนเข้มแข็ง จนกระทั่งช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 9 จนถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 12 คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 เป็นต้นมา วาทกรรมการพัฒนาชุดใหม่ก็เกิดขึ้น ภายใต้คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีความหมายที่สอดคล้องและปรับตัวกับกระแสโลกาภิวัตน์และสังคมบริโภคนิยมที่เข้ามาสู่สังคมไทย ให้รู้จักรับและเลือกใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสมของตนเอง ท่ามกลางการเกิดขึ้นของสังคมข้ามพรมแดนด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการประสานเครือข่ายประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่กำลังเข้ามาสู่วิถีชีวิตคนไทยทุกทิศทุกทางในช่วงเวลาศตวรรษที่ 21 นี้

จะเห็นได้ว่า วาทกรรมการพัฒนา ได้ใช้กลไกสร้างความหมายผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรมตามบริบททางสังคม และเศรษฐกิจแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกันจนถึงปัจจุบัน โดยใช้กรอบแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง แต่สิ่งที่สังเกตเห็นได้ คือ ความย้อนแย้งกันของวิธีคิดในการครอบงำความคิดและอุดมการณ์ของคนในสังคม เนื่องจาก ขณะที่ผลักดันและครอบงำความคิดเรื่อง การพัฒนา มีความหมายว่า การเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นวาทกรรมหลักตรงกันข้าม ขณะเดียวกันก็พยายามครอบงำเชิงอุดมการณ์ของคนในสังคมในเรื่อง การพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความยั่งยืน ความสมดุลและความพอเพียง อันถูกให้ความหมายว่า เป็นรูปแบบการพัฒนาแบบไทยๆ ที่แตกต่างจากผู้อื่น โดยประสานความย้อนแย้งทั้งสองเข้าความคิดไว้ด้วยกัน แล้วหลอมรวมสร้างความหมายว่าเป็นการพัฒนาแบบไทยๆ หรือที่เรียกกันในความหมายปัจจุบันว่า “ไทยแลนด์ 4.0” (Thailand 4.0)

กัณฑ์รายได้ปานกลาง : ดันเหตุวาทกรรมไทยแลนด์ 4.0

ไทยแลนด์ 4.0 เกิดขึ้นจากการหาทางออกว่า “ประเทศไทยจะหลุดพ้นจากประเทศผู้มีรายได้ปานกลางได้อย่างไร?” ดังนั้นจึงเกิดคำว่า “กัณฑ์รายได้ปานกลาง” (middle-income trap) ขึ้น ตามการจำแนกรายได้ของธนาคารโลก ได้จัดให้ประเทศ

ไทยเข้าสู่สถานะระดับรายได้ปานกลาง (middle-income country) ตั้งแต่ก่อนวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ.1997 หลายปีแล้ว ในปี 2011 ธนาคารโลกประกาศว่าประเทศไทยได้เลื่อนฐานะจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับต่ำ (lower- middle-income country) สู่ประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับสูง (upper-middle-income country) แต่จากการชะลอตัวลงอย่างมากของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยคงต้องอยู่ในสภาพประเทศที่มีรายได้ปานกลางต่อไปหลายปี และมีการกล่าวถึงว่า ประเทศไทยกำลังติดกับดักรายได้ปานกลาง (<https://laymanecomicsblog.wordpress.com/2016/03/08/กับดักรายได้ปานกลาง>)

กับดักรายได้ปานกลาง คือ สภาพของประเทศที่สามารถพัฒนาจากประเทศยากจนที่มีรายได้ต่ำเข้าสู่ประเทศที่มีรายได้ปานกลาง แต่ก็ต้อง “ติดหล่ม” อยู่ในสภาพรายได้ปานกลาง โดยไม่มีแนวโน้มที่จะก้าวไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง(<https://laymanecomicsblog.wordpress.com/2016/03/08/กับดักรายได้ปานกลาง>) และในปี พ.ศ.2556 ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางตอนบน มีจำนวน 55 ประเทศ โดยธนาคารโลกประเมินรายได้ประชาชาติต่อหัว (Gross National per capita) โดยมีรายได้ต่อหัว เท่ากับ 5,340 ดอลลาร์ต่อปี (181,181.08บาท) (World Bank Thailand. Facebook 28 พฤษภาคม 2014 เว็บไซต์ <https://www.facebook.com/WorldBankThailand/photos>) และมีการคาดหวังว่าประเทศไทยจะกลายเป็นประเทศที่มีรายได้ระดับสูงเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2565-2569) (ปรเมธี วิมลศิริ. 2559)

จากปรากฏการณ์ที่ผ่านมาพบว่า ประเทศต่างๆ ในโลกมีเพียงไม่กี่ประเทศที่สามารถหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีและไต้หวัน ส่วนประเทศที่ติดอยู่ในกับดักรายได้ปานกลางนั้นมีจำนวนมาก เช่น ประเทศต่างๆ ในอเมริกาใต้และประเทศในเอเชีย อย่างไรก็ตาม หากไม่ได้ระยะระยะเวลาที่ชัดเจนแล้ว ประเทศที่มีรายได้ต่ำทุกประเทศจะสามารถเลื่อนฐานะไปสู่ประเทศรายได้ปานกลางได้ トラบใดที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าศูนย์ แต่ประเทศที่มีการเจริญเติบโตช้า อาจต้องใช้เวลานานหลายทศวรรษจึงสามารถก้าวสู่ประเทศที่มีรายได้สูงได้ จึงมีผู้กล่าวว่า การที่

ประเทศหนึ่งจะถูกจัดว่าประสบผลสำเร็จในการก้าวจากประเทศรายได้ระดับปานกลางสู่ประเทศรายได้สูงนั้น จะต้องเป็นประเทศที่สามารถเขยิบขึ้นจากรายได้ปานกลางไปสู่ระดับรายได้สูงได้ในระยะเวลาที่ไม่ยาวนานนัก เช่น จากประเทศรายได้ปานกลางระดับสูงสู่ประเทศมีรายได้สูงอาจใช้เวลาเพียง 10 – 15 ปี ส่วนประเทศอื่นๆ ที่มีการเจริญเติบโตแต่ไม่สามารถเขยิบขึ้นจากรายได้ปานกลางเป็นรายได้สูงเป็นเวลานานหลายทศวรรษนั้น ถือได้ว่าเป็นประเทศที่ติดอยู่ในกับดักรายได้ปานกลาง (<https://layman.economicsblog.wordpress.com/2016/03/08/กับดักรายได้ปานกลาง>)

ความคาดหวังใหม่ในตำแหน่งแห่งที่ “ไทยแลนด์ 4.0”

ไทยแลนด์ 4.0 (Thailand 4.0) เป็นนโยบายที่รัฐบาลพยายามผลักดันให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงสุดท้ายก่อนการเลือกตั้ง และได้สั่งการให้หน่วยงานราชการทุกแห่งเข้าไปสร้างความรับรู้ความเข้าใจกับประชาชนในทุกระดับ เพื่อให้เปลี่ยนเป็น “คนไทย 4.0” ซึ่งหมายถึงคนไทยที่มีความรู้และทักษะอาชีพที่สูงขึ้น มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีอัตลักษณ์ความเป็นไทย และมีความสามารถรู้จักใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการผลักดันนโยบายนี้ อย่างไรก็ตามอุปสรรคแรกในการผลักดันนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 กลับเป็นเรื่องพื้นฐานอย่าง “คำจำกัดความ” ที่หลายฝ่ายยังเข้าใจไม่ตรงกัน ([http://www.bbc.com/thai/ไทยแลนด์ 4.0](http://www.bbc.com/thai/ไทยแลนด์%204.0) วิสัยทัศน์ชาติ ที่ยังขาดรายละเอียด) แต่เข้าใจเพียงว่า ไทยแลนด์ 4.0 คือ โมเดลในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ตามแนวคิดของ คสช. เพื่อต้องการเปลี่ยนประเทศไทยให้พ้นจากกับดัก 3 อย่าง คือ 1. กับดักรายได้ปานกลาง ต้องเปลี่ยนมาใช้นวัตกรรมเพื่อเพิ่มรายได้ 2. ความเหลื่อมล้ำ รวยกระจุก-จนกระจาย ต้องกระจายความเจริญออกไปนอกกรุงเทพฯ และ 3. การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เพราะเน้นไปที่ด้านเศรษฐกิจ ไม่ได้คำนึงถึงด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ([http://www.bbc.com/thai/ไทยแลนด์ 4.0](http://www.bbc.com/thai/ไทยแลนด์%204.0) วิสัยทัศน์ชาติ ที่ยังขาดรายละเอียด)

คำถามที่เรามักพบเจออยู่เสมอ คือ คำกล่าวที่ว่า “ตอนนี้สังคมไทยเราอยู่ระดับไหน” หรือตำแหน่งแห่งที่ตอนนี้ เราคือใคร จึงมีคำอธิบายว่า ขณะนี้สังคมไทยเราอยู่ในระดับ “ไทยแลนด์ 3.0” โดยจับเอาการแบ่งตามวิวัฒนาการที่มองตามทฤษฎีวิวัฒนาการ

ว่าสังคมมี 4 ระดับด้วยกัน คือ (1) ยุคเร่ร่อนหาของป่า (2) ยุคเกษตรกรรม (3) ยุคอุตสาหกรรม และ (4) ยุคโลกาภิวัตน์ โดยถูกนำมาเทียบเคียงได้ว่า ไทยแลนด์ 1.0 หมายถึง ยุคประเทศไทยที่เน้นเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ไทยแลนด์ 2.0 ยุคประเทศไทยที่เน้นอุตสาหกรรมเบา ไทยแลนด์ 3.0 หมายถึง ยุคประเทศไทยที่เน้นอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งไทยแลนด์ 3.0 เป็นช่วงที่มีการหลั่งไหลของทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศ ทำให้อุตสาหกรรมไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต จากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า มาเป็นการส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก ค่านิยมชุดใหม่ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุนิยม ปัจเจกนิยม สุขนิยม และสากลนิยม ได้เข้ามาแทนที่ค่านิยมดั้งเดิมที่เน้นการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ความเป็นอยู่อย่างพอเพียง การมีครอบครัวที่อบอุ่น และท้องถิ่นนิยม ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า ไทยแลนด์ 3.0 ถือว่าการพัฒนาไม่ประสบความสำเร็จเกิดปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นรัฐจึงได้ดำเนินนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 โดยคาดหวังไว้ดังนี้

1. อยู่ใน “สังคมไทย 4.0” ที่เป็นสังคมที่มีความหวัง (Hope) เป็นสังคมที่เปี่ยมสุข (Happiness) และเป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์ (Harmony) เป็นสังคมที่มีความพอเพียง โดยมีคนชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ เกิดความเท่าเทียมในสังคม ความเหลื่อมล้ำอยู่ในระดับต่ำ มีสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่ดี

2. เป็น คนไทย 4.0 ที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพดี และได้รับสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสมตลอดทุกช่วงชีวิต เป็นคนทันสมัย ทันเทคโนโลยี สามารถอยู่บนเวทีโลกได้อย่างภาคภูมิใจ และสามารถมีส่วนร่วมกับนานาชาติเพื่อให้โลกดีขึ้น น่ายิ่งขึ้น

3. เป็น เกษตรกร 4.0 ที่หลุดพ้นจากกับดักความยากจน โดยผันตัวเองจากเกษตรกรผู้ผลิตมาเป็นผู้ประกอบการทางการเกษตรสมัยใหม่ (Smart Farmers) มีการบริหารจัดการที่ดี มีต้นทุนการผลิตต่ำ สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตรจากการแปรรูป

4. เป็น SME 4.0 ที่สามารถสร้างหรือใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ ในการสร้างมูลค่าในสินค้าและบริการ มีความสามารถทางการค้าขาย

สามารถเข้าถึงตลาดในประเทศ ตลาดอาเซียน และตลาดโลก ทำให้มีรายได้สูงขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีอนาคตที่สดใส

5. เกิด **จังหวัด 4.0** ที่มีการกระจายความเจริญทั่วประเทศ เศรษฐกิจขยายตัวสามารถทำงานในถิ่นฐานบ้านเกิดได้ โดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ เนื่องจากมีช่องทาง โอกาส และงานที่ดีกระจายอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. 2559 : 9)

ไทยแลนด์ 4.0 ในฐานะวาทกรรมการพัฒนา

สังคมที่ก้าวเข้าสู่ยุคหลังสมัยใหม่ จะเป็นสังคมแยกย่อย (fragmented societies) จนเกิดความรู้หรือวาทกรรมหลากหลาย และแต่ละชุดวาทกรรมมีลักษณะแยกย่อยแต่ละสังคม ไม่เป็นสากลทั่วทั้งพื้นที่หรือประเทศ แต่กรณีสังคมไทย แม้จะปรากฏสังคมแยกย่อยแต่ละท้องถิ่น แต่รัฐยังสามารถใช้อำนาจการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อสารมวลชน และระบบการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนสามารถรักษาวาทกรรมกระแสหลักเอาไว้ได้ (สายชล สัตยานุรักษ์. 2548) แม้ว่าตลอด 60 ปีของการพัฒนา จะเกิดการสร้างความหมายใหม่ๆ หรือความหมายทวนกระแสเกี่ยวกับการพัฒนาขึ้นมา โดยนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และชาวบ้านท้องถิ่นต่างๆ แต่ถึงกระนั้นการถ่ายทอดวาทกรรมกระแสหลัก ก็ยังสามารถสร้างการยอมรับจากคนในสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในส่วนนี้ผู้เขียนได้วิพากษ์วาทกรรมไทยแลนด์ 4.0 ไว้ดังนี้

1. **ไทยแลนด์ 4.0 คือ การพัฒนาในแบบไทยๆ** กล่าวคือ ในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์ที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกลุ่มประเทศที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเหนือกว่า โดยชนชั้นนำไทยได้เลือกรับเอารูปแบบการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัยแบบตะวันตก ขณะเดียวกันก็พยายามรักษาความเป็นไทยในแบบอย่างทางวัฒนธรรมไว้ เพราะคำว่า “ไทย” สามารถทำหน้าที่จรรโลงโครงสร้างการเมืองที่รวมศูนย์อำนาจแห่งรัฐไว้ได้ และแสดงถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อีกด้วย

การนิยามความหมายความเป็นไทยด้วยคำว่า “ไทยแลนด์” จะทำให้เราเข้าใจ “ความหมาย” (significance) ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากบทบาทของนายกรัฐมนตรีหรือนโยบายรัฐบาล กล่าวคือ ทำให้คนไทยรับรู้ที่ ผู้นำ คือส่วนสำคัญใน

การพัฒนาประเทศให้คนไทยอยู่เย็นเป็นสุข พ้นจากความทุกข์อันเกิดแต่ความยากจน และยังช่วยค้ำจุนรักษา “ความเป็นไทย” ไว้ แม้ว่าจะเกิดความเปลี่ยนแปลงเนื่องจากความเจริญทางวัตถุมากเพียงใด คนไทยก็จะต้องสูญเสียวิถีชีวิตแบบไทยๆ อันเต็มไปด้วยความสงบสุขและความมั่นคง เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่เมตตา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน และมีความสามัคคีกัน ภายใต้สถาบันหลักที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย คือพระมหากษัตริย์และพระพุทธศาสนา อันทำให้คนไทยยึดมั่นในความดีงามทั้งปวง (สายชล สัตยานุรักษ์, 2548) ขณะเดียวกันคำว่า “ไทย” ยังรวมถึงกลไกในการปกครอง และการปกป้องเอกราชของชาติที่มีประสิทธิภาพ คือ ข้าราชการและทหาร ที่จะช่วยให้ภารกิจทั้งหลายของผู้นำบรรลุผลสำเร็จ

ขณะเดียวกันภายใต้การพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้เกิดปัญหาความเป็นไทยลดน้อยถอยลงไป จนอัตลักษณ์ความเป็นไทยจางหายไปทุกที อันทำให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและระบบการปกครองแบบไทย ที่เชื่อว่าถูกต้องและดีงามไม่สามารถดำรงอยู่ได้ จำเป็นต้องทำให้คนไทยรับรู้ว่าจะอะไรคือ “ไทย” หรือ “ไทยแลนด์” เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีที่สามารถรักษาสังคม รักษาระบบการปกครองที่เรียบร้อยไว้ได้ และพยายามทำให้คนไทยยึดมั่นในความเป็นไทย ด้วยการชี้ว่า หากคนไทยไม่รู้จัก “ไทย” และไม่สามารถรักษาความเป็นไทยเอาไว้ได้ ดังนั้นการเน้นคำว่า “ไทย” จะมีนัยของความหมายที่ว่า ชาติไทยดีกว่าชาติอื่น เพราะมีความเป็นไทย อันมีคุณค่าหลายอย่าง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ไทย การปกครองแบบไทย ภาษาไทย ศิลปะไทย เช่น วรรณคดี ละคร มารยาทไทย และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2548) ดังนั้น คำว่า “ไทย” หรือ “ไทยแลนด์” จึงเป็นวาทกรรมที่ช่วยควบคุมโครงสร้างสังคมที่แบ่งคนออกเป็นลำดับชั้น ซึ่งเป็นรากฐานของระบอบการเมืองแบบเผด็จการ หรือ “การปกครองแบบไทย” ที่รวมศูนย์อำนาจในการจัดการทรัพยากร และอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง พร้อมทั้งเผยแพร่ทัศนคติ “ความจริง ความดี และความงามแบบไทย” รวมทั้งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจปากท้องก็เป็นแบบไทยๆ คือ ชาวบ้านโง่-จน-เจ็บ ต้องรอรับความเมตตาเอื้ออาทรจากรัฐหรือ “นายข้าราชการ” อันหมายถึงการช่วยเหลือจากประชารัฐภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0

2. ไทยแลนด์ 4.0 คือ รากฐานการมองสังคมแบบทฤษฎีวิวัฒนาการ กล่าวคือ ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory) หมายความว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง หรืออาจหมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือคลี่คลายไปสู่ฐานะที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางชีววิทยาจากสิ่งที่ย่ำๆ ไปสู่สิ่งที่ยิ่งยากซับซ้อนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องเปลี่ยน ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และต้องใช้เวลานาน ([http://th.wikipedia.org/wiki/ค้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2552](http://th.wikipedia.org/wiki/ค้นเมื่อวันที่_29_มิถุนายน_2552)) และอาจขยายความได้ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างให้ดีขึ้น แต่ยังคงมีบางส่วนที่เหมือนเดิม นักคิดในสำนักทฤษฎีนี้ที่รู้จักกัน คือ Charles Darwin ในเรื่อง “ต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิต” (The Origin of Species) จากผลงานนี้ได้สร้างความสนใจแก่นักวิชาการแขนงต่างๆ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นอย่างมาก

กรอบทฤษฎีวิวัฒนาการ จะอธิบายลำดับขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง เช่น Edward Tylor อธิบายว่าวิวัฒนาการมนุษย์มาจากสังคมป่าเถื่อนมาเป็นสังคมรุ่งเรืองมีขั้นตอนอย่างไร Lewis Henry Morgan อธิบายพัฒนาการทางสังคมมนุษย์ ตั้งแต่ระดับคนป่า ระดับสังคมเพาะปลูก และสังคมอารยะ และ Herbert Spencer อธิบายว่า วิวัฒนาการสังคมมนุษย์เป็นแบบสายเดียวที่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันด้วย และมารวมกันด้วยกระบวนการสังเคราะห์ ทำให้เกิดพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น การพัฒนาของสังคมจะมีวิวัฒนาการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กล่าวคือ มนุษย์ที่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดีจะมีชีวิตอยู่รอดตลอดไป และนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นต่อไป (<http://www.moe.go.th/แนวคิดและทฤษฎีทางสังคม>) ซึ่งทฤษฎีวิวัฒนาการจะมองสังคมไปตามลำดับขั้นตอน คือ จาก 1 ไป 2 ไป 3 และ 4 ตามลำดับ เช่นเดียวกัน นโยบายรัฐที่มองตำแหน่งแห่งที่ของประเทศไทยแบบพัฒนาการว่า ไทยแลนด์ 1.0 หมายถึง ยุคประเทศไทยที่เน้นเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ไทยแลนด์ 2.0 ยุคประเทศไทยที่เน้นอุตสาหกรรมเบา ไทยแลนด์ 3.0 หมายถึง ยุคประเทศไทยที่เน้นอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ถือว่ามีความสอดคล้องกับการนำแนวคิดทฤษฎี วิวัฒนาการมาใช้อธิบายสังคม

ทฤษฎีวิวัฒนาการ ได้รับความนิยมในช่วงศตวรรษที่ 19 แต่ในระยะต่อมาทฤษฎีนี้ก็ได้อีกโต้แย้งว่า พัฒนาการของสังคมมนุษย์ไม่ได้เป็นแบบสายเดียว (Uni-linear) แต่เป็นแบบพัฒนาการแบบหลายสาย (Multi-linear) เพราะแต่ละสังคมมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกัน มีรูปแบบของสังคมที่แตกต่างกัน หรือแม้ว่าสังคมที่มีรูปแบบที่เหมือนกัน แต่อาจจะมีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน (<http://www.moe.go.th/แนวคิดและทฤษฎีทางสังคม>) ซึ่งการมองประเทศไทยแบบเหมารวมว่า ทั้งประเทศและทุกจังหวัดมาจากจุดกำเนิดเดียวกัน คือ ไทยแลนด์ 1.0 เคลื่อนไปสู่ในตำแหน่งแห่งที่ ไทยแลนด์ 3.0 ขณะเดียวกัน ก็มองว่ารัฐทุกประเทศทั้ง เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และอื่นๆ ก็ก้าวเดินจากจุดเดียวกันจาก 1.0 มาถึง 4.0 วิธีการอธิบายสังคมเช่นนี้ ถูกวิพากษ์ว่า แต่ละพื้นที่และผู้คนมีจุดกำเนิดและสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน รวมทั้งพบเจอปรากฏการณ์ที่แตกต่างกัน จึงส่งผลทำให้มีวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่แตกต่างกันด้วย

ในการพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดระยะเวลา 60 ปีที่ผ่านมา ในช่วงแผนพัฒนา 1 จนถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 7 (พ.ศ.2504-2535) ประเทศไทยได้นำวิธีคิดแบบทฤษฎีวิวัฒนาการมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมองว่าวิวัฒนาการของชุมชนมาจากรูปแบบลักษณะเดียวกัน และชุมชนเมืองเกิดขึ้นมาก่อนชุมชนชนบท ทำให้ชุมชนเมืองเจริญกว่าชุมชนชนบท หลักปฏิบัติการพัฒนา คือทำให้ชนบทเจริญเหมือนกับเมือง และมีการแบ่งแยกชัดเจนระหว่างเมืองกับชนบท หรือ “คนเมือง” กับ “คนบ้านนอก” นอกจากนี้วิธีคิดแบบนี้ยังมองว่า ความยากจน เกิดขึ้นเนื่องจาก ลักษณะส่วนบุคคล เช่น ความขี้เกียจ ไม่ขยันทำมาหากิน ดังนั้น วิธีการแก้ไขของรัฐ คือ ทำอย่างไรให้คนบ้านนอกขยันทำมาหากิน เพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจนด้วยวิธีการช่วยเหลือจากรัฐ แต่หลังจากแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540) เป็นต้นมา การพัฒนาของรัฐได้หันมามองคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และมองว่าความไม่เท่าเทียมกันและความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม คือ ปัญหาสังคมไทย โดยมองว่า ความยากจนของผู้คนในสังคมไม่ใช่เกิดขึ้นจากลักษณะพฤติกรรมนิสัยเฉพาะตัว แต่เกิดขึ้นเนื่องจาก ผู้คนเหล่านั้นเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ และปัญหาในแต่ละพื้นที่ก็มีความแตกต่างกัน หรือกล่าวได้ว่า เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างไม่ใช่ปัญหาส่วนบุคคล ดังนั้น วิธีการ

แก้ไขของรัฐ คือ ส่งเสริมสวัสดิการต่างๆ เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น ขณะเดียวกัน ก็เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะถือว่าปัญหาของท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน คนในท้องถิ่นย่อมรู้ปัญหาและแก้ไขปัญหได้ดีที่สุด

แต่ทว่า ปัจจุบันเราเข้าสู่แผนพัฒนา ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) และนำนโยบายไทยแลนด์ 4.0 มาใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นการนำวิคิด ทฤษฎีวิวัฒนาการมาใช้ในการพัฒนาประเทศอีกครั้ง โดยมองแบบเหมารวมว่า ตำแหน่ง แห่งที่ของประเทศไทยขณะนี้ คือ “ไทยแลนด์ 3.0” คือยุคอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อน ซึ่งประเทศไทยอยู่ในช่วงอายุนี้นานหลายสิบปีแล้ว ควรถึงเวลาของการพัฒนาที่ต้อง ก้าวไปสู่ “ไทยแลนด์ 4.0” ได้แล้ว ซึ่งทำให้ปัจจุบันเกิดข้อถกเถียงกันในหลายประเด็น และยังหาคำตอบไม่ได้ กล่าวคือ มีการถกเถียงว่า สังคมประเทศไทยอยู่ในยุคไทยแลนด์ 3.0 ยุคอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนจริงหรือไม่? เพราะธุรกิจ องค์กรและบุคคลหลายคนก็ บอกว่า ตนเองก้าวอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ไทยแลนด์ 4.0 แล้ว บางคนก็บอกว่าตนเองยังอยู่ ในตำแหน่งแห่งที่ไทยแลนด์ 2.0 จะเห็นว่า ตำแหน่งแห่งที่ของยุคสมัยยังมีความคลุมเครือ และไม่ชัดเจน เนื่องจากแต่ละท้องถิ่น แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน ยากจะแบ่งแยก ตำแหน่งแห่งที่ของวิวัฒนาการได้

3. ไทยแลนด์ 4.0 กับการนิยามความหมายที่คลุมเครือ หลังจากที นายกรัฐมนตรี ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กล่าวถึงนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในหลายวาระ ด้วยกัน ยกตัวอย่าง วันที่ 5 พฤษภาคม 2560 ณ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา ในงาน ปาฐกถาเรื่อง “บทบาทมหาวิทยาลัยไทยต่อไทยแลนด์ 4.0 ม.มหิดล นายกรัฐมนตรี” กล่าวว่า “ที่มาของไทยแลนด์ 4.0 คือเป็นการเดินหน้าประเทศในศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ฉับพลัน มีเทคโนโลยีทันสมัยขึ้น เป็นโลกที่มีความสุดโต่งทั้ง ซ้ายจัด ขวาจัด แต่ไทยต้องเดินสายกลางในจุดที่เหมาะสม และการเปลี่ยนแปลงของโลก ที่เกิดขึ้น จะส่งผลให้เกิดทั้งโอกาสและวิกฤต ทั้งปัญหาความขัดแย้ง การก่อการร้าย โรคระบาดและสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น เมื่อโลกเปลี่ยน ไทยต้องปรับเปลี่ยน พัฒนาทุก ด้านไปข้างหน้า และต้องดูแลผู้ที่มีรายได้น้อยให้เท่าเทียม โดยไม่ทิ้งกลุ่มคนในยุค 1.0-3.0 แต่ต้องปรับให้เป็นสมาร์ท 1.0-3.0 เพื่อควบคู่ไปกับการพัฒนาไทยแลนด์ 4.0.....”

(<http://www.tnamcot.com/view/นายกฯยื่นนโยบายไทยแลนด์ 4.0 พัฒนาประเทศทั่วโลก>)

เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2560 งาน “การขับเคลื่อน Thailand 4.0 ในภาคใต้” กล่าวส่วนหนึ่งว่า Thailand 4.0 เป็นเป้าหมายของคนไทยและประเทศไทยที่จะไปถึงอนาคต ซึ่งคนไทยทุกคนจำเป็นต้องช่วยกัน และร่วมมือกันทำงานให้ไปถึงเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อยู่ในวัยกำลังศึกษาในวันนี้ ซึ่งจะเป็นผู้ที่อยู่ในยุคของ Thailand 4.0 อย่างแท้จริงในวันข้างหน้า ทั้งนี้ Thailand 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของรัฐบาลที่จะเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยจากรูปแบบเดิม ไปสู่รูปแบบใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศไทยก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง เป็นประเทศที่มีรายได้สูง และกระจายไปสู่ทุกภาคส่วน โดยเปลี่ยนโมเดลเศรษฐกิจเป็น “ทำน้อย ได้มาก” ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม มุ่งสร้างสังคมคุณภาพ และมุ่งสู่การเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (รัฐบาลไทย. วันพุธ 24 พฤษภาคม 2560 <http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/3981>)

นอกจากนี้ ในวันที่ 27 มิถุนายน 2560 ที่ทำเนียบรัฐบาล นายกรัฐมนตรี ยังได้แถลงบทกลอนชื่อว่า “ไทยแลนด์ 4.0” ส่วนหนึ่งของบทกลอนกล่าวว่า

“.....ไทยเจริญ ด้วยไทย ไปพร้อมกัน	ทำความฝัน ต้องการ ให้เป็นจริง
ต้องลดแรง เร่งขจัด ความขัดแย้ง	ลดระแสวง เชื่อมมัน เพื่อวันหน้า
สืบสาน โบราณ นานเนามา	ให้ก้าวหน้า ด้วยไทย ใจมั่นคง
สู่เศรษฐกิจท 4.0 จากมูลฐาน	ทุกกิจการ พัฒนา อย่าไหลหลง
สู้อาชีพ สู้งาน บ้านมั่นคง	มุ่งจ่านง ปวงชน ทุกคนไทย”

(<https://www.thairath.co.th/content/985632> กลอน 'ประเทศไทย 4.0' นายกฯ แต่งเอง พ้อถ้าไม่ฟังคงต้องร้องลิเก. 27มิถุนายน 2560 ไทยรัฐออนไลน์)

จากคำกล่าวเรื่องไทยแลนด์ 4.0 พบว่าส่วนหนึ่งสรุปได้ว่า ไทยแลนด์ 4.0 คือเป้าหมายของคนไทยและประเทศไทยที่จะไปถึงอนาคต เพื่อให้หลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง แต่ไม่มีการระบุนิยามความหมายว่าอย่างไร ขณะเดียวกันทั้งภาครัฐและเอกชนต่างนำเสนอรายละเอียดไทยแลนด์ 4.0 อย่างหลากหลายและมากมาย นอกจากนี้

คำว่า “ไทยแลนด์ 4.0” ยังมีความหมายที่คล้ายคลึงกับคำต่างๆ เช่น Thailand Stand-up บางท่านกล่าวว่า ไทยแลนด์ 4.0 เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไปสู่ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” (Value-Based Economy) บางท่านบอกว่าไทยแลนด์ 4.0 คือ “เศรษฐกิจใหม่” (New Engines of Growth) นอกจากนี้ยังมีคำศัพท์อีกหลายคำที่สร้างความคลุมเครือให้กับการนิยามความหมาย เช่น คำว่า Smart Farming/ Smart Enterprises/Startups/High Value Services แต่ทั้งนี้ยังไม่มีนิยามความหมายที่ชัดเจน ตรงกันข้าม ไทยแลนด์ 4.0 จึงมีความคลุมเครือ และผู้คนต่างๆ ก็ใช้ความคลุมเครือเป็นเครื่องมือในการนำเสนอความหมายของตนเอง และความคลุมเครือยังเป็นช่องว่างให้ทุกภาคส่วนบอกตำแหน่งแห่งที่ของตนเองว่า อยู่ในตำแหน่ง ไทยแลนด์ 2.0, 3.0 และ 4.0

4. ไทยแลนด์ 4.0 คือ ยุคปลายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการส่งออก
นับตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงเมื่อปี พ.ศ.2398 มีสาระสำคัญในการเปิดการค้าเสรีกับต่างประเทศ และการสร้างระบบการนำเข้าและส่งออกกับต่างประเทศ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจโดยการพึ่งพาการส่งออก โดยเฉพาะการส่งออกข้าว กล่าวคือ ไทยมีปริมาณการส่งออกข้าวเพิ่มขึ้นจากประมาณ 990 พันหาบ ใน พ.ศ.2400 ไปเป็น 25,720 พันหาบ (ต่อปี) ในช่วง พ.ศ.2473-77 ซึ่งเพิ่มขึ้นประมาณ 25 เท่า (ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม, 2556 : 3) และในช่วงครึ่งศตวรรษหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง เศรษฐกิจไทย ได้เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อใช้เองไปเป็นการผลิตเพื่อขาย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2543 : 76-78)

พ่อค้าชาวจีนเริ่มมีบทบาทสำคัญในด้านการค้าระหว่างประเทศ จนสร้างความร่ำรวยให้กับธุรกิจชาวจีนหลายตระกูล ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เริ่มมีการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ โดยมีรัฐวิสาหกิจเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจ จุดเปลี่ยนสำคัญของเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการส่งออก คือ ตั้งแต่ช่วง พ.ศ.2500 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนการพัฒนาประเทศไทย จนกลายมาเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบัน

นับตั้งแต่ช่วง พ.ศ.2500 ไทยมีรายได้จำนวนมากจากการส่งออกสินค้าเกษตร เช่น ข้าว ไม้สัก ข้าวโพดและยางพารา เป็นต้น ขณะเดียวกันไทยยังได้รับเงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่อง จนมีการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยในช่วงแรกเป็นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ จนกระทั่งปี พ.ศ.2516 เริ่มมีนิคมอุตสาหกรรมแห่งแรก คือ “นิคมอุตสาหกรรมบางชัน” เน้นการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ต่อมาในปี พ.ศ.2520 ตามแผนพัฒนา ฉบับที่ 4 พบว่า อัตราการส่งสินค้าอุตสาหกรรมมีการขยายตัวมากกว่าภาคการเกษตร และนับจากจุดช่วงเวลานั้นเป็นต้นมา การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมได้นำพาเม็ดเงินจำนวนมากเข้าสู่ประเทศไทย จนกระทั่งปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา หลังวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง ทำให้เกิดการอ่อนตัวลงของค่าเงินบาท ส่งผลทำให้ประเทศไทยเริ่มมีดุลการค้าเกินดุลในช่วง พ.ศ.2540-2547 เป็นการเกินดุลการค้าครั้งแรกของประเทศไทยนับแต่ พ.ศ.2500 สาเหตุหนึ่งเนื่องจากภาคการผลิต โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม ได้หันมาเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกมากขึ้น เช่น อุตสาหกรรมรถยนต์และชิ้นส่วนได้เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อตลาดในประเทศเป็นหลัก มาเป็นการผลิตเพื่อตลาดส่งออกมากขึ้น (ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม, 2556 : 19)

ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาหลายๆ ฝ่ายกำลังตั้งคำถามกับบทบาทการขับเคลื่อนเศรษฐกิจภาคการส่งออกโดยเฉพาะประเด็นที่ว่า ประเทศไทยพึ่งพาการส่งออกมากเกินไปหรือไม่ หลังจากเกิดปัญหาการส่งออกและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากอัตราการขยายตัวของการส่งออกลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2557 จนถึง 2560 ซึ่งสาเหตุของการส่งออกลดลงในช่วงนี้ เนื่องจากประการแรก ปัญหาการอ่อนไหวต่อสถานะเศรษฐกิจโลก (High Trade Elasticity) กล่าวคือ ในเวลาเศรษฐกิจโลกขยายตัว การส่งออกจะขยายตัวในอัตราที่สูงกว่า แต่หากเศรษฐกิจโลกซบเซาอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การส่งออกก็จะหดตัวลงสูงเช่นกัน ประการที่สอง เกิดจากการตัดสิทธิ GSP ของยุโรปที่กีดกันการส่งออกสินค้าในหมวดสินค้าประมง ประการสาม เกิดจากการย้ายฐานการผลิตของการผลิตข้ามชาติหรือโรงงานผลิตสินค้าของโลก (World Factory) เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ไปประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค ประการสี่ เนื่องจากการปฏิวัติรัฐประหาร ปี พ.ศ.2557 ส่งผลทำให้กลุ่มประเทศเสรีประชาธิปไตย ลดการลงทุนใน

ประเทศไทยและสร้างมาตรการกีดกันทางการค้าในประเด็นสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ เช่น ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และการแข่งขันตลาดโลกมีความเข้มข้น เป็นต้น ทำให้ประเทศไทยสร้างทางเลือกใหม่ โดยเริ่มหันไปส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ เพื่อดึงดูดเม็ดเงินจากต่างประเทศ และการท่องเที่ยวกลายเป็นสินค้าสำคัญที่สร้างรายได้ให้ประเทศไทย เห็นได้จากข้อมูลธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ในช่วงเดือนมีนาคม 2559 จำนวน 32.4 ล้านคน แต่ในช่วงเดือนมีนาคม 2550 จำนวนนักท่องเที่ยวมีมากถึง 34.4 ล้านคน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2560. สรุปแนวโน้มเศรษฐกิจไทย. TN_MPC_220659)

ข้อมูลธนาคารแห่งประเทศไทย ซีแนวนั้มเศรษฐกิจไทย ระบุว่า GDP Growth ในปี พ.ศ.2558 GDP 2.8 ปี พ.ศ.2559 GDP 3.1 และคาดว่าปี พ.ศ.2560 GDP 3.2 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2560. สรุปแนวโน้มเศรษฐกิจไทย. TN_MPC_220659) สอดคล้องกับบทวิเคราะห์ Economics Markets ระบุว่า ปัจจุบันสถานการณ์ภาพเศรษฐกิจประเทศไทยปี 2560 GDP น่าจะโตได้เกิน 3.2% (<http://www.bbc.com/thai/thailand-38507153>) ถือว่ามีระดับการเจริญเติบโตที่ลดลงเรื่อยๆ ขณะเดียวกันต้นทุนค่าแรงงานในประเทศก็มีอัตราที่สูงขึ้นสอดคล้องกับค่าครองชีพภายในประเทศ ทรัพยากรต่างๆ ที่เป็นวัสดุุดิบในการผลิตก็เสื่อมโทรมและหมดไป ส่งผลกระทบทำให้นักลงทุนทั้งภายในและภายนอกประเทศหันไปตั้งโรงงานผลิตสินค้าอุตสาหกรรมในประเทศอื่นทดแทน

จากสถานการณ์ดังกล่าว นับได้ว่า สภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีปัญหาและยากที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้คนในและต่างประเทศในด้านการนำเข้าและส่งออก ซึ่งถือได้ว่าเป็น ณ เวลานี้เราอยู่ในยุคปลายเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการส่งออก ซึ่งมุมมองของรัฐก็ยังคงคาดหวังว่า ประเทศไทยจะหวนคืนสู่การสร้างรายได้ผ่านสินค้าการส่งออกต่อไป ด้วยกระบวนการสร้างวาทกรรมที่เรียกว่า “ไทยแลนด์ 4.0” โดยปรับเปลี่ยนจากผู้ผลิตแบบ “ทำมาก ได้น้อย” มาสู่ “ทำน้อย ได้มาก” ด้วยการผลิตสินค้าเชิงนวัตกรรม ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม หรือเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น แต่ทั้งนี้ก็เกิดคำถามขึ้นว่า “ใครที่สามารถผลิตสินค้าแบบไทยแลนด์ 4.0 ได้” หากไม่ใช่กลุ่มทุนขนาดใหญ่

ใหญ่ที่ครอบครองการผลิตอยู่แล้ว และเป็นเรื่องที่ยากมากสำหรับธุรกิจส่วนตัวหรือ ธุรกิจ SME ท้องถิ่น เพราะสังคมไทยส่วนใหญ่ยังคงมีค่านิยมเรื่องการยอมตามผู้อื่น และไม่สามารถเข้าถึงโอกาสและไม่มีทุนเพียงพอในการผลิตสินค้าดังกล่าว ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า ทิศทางการพัฒนาประเทศยุคหลังเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการส่งออกของประเทศ โดยนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ยังคงไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาของเศรษฐกิจไทยได้ นอกจากนี้ยังมีความคลุมเครือกับแผนพัฒนาในอนาคตที่วางไว้

บทสรุป

วาทกรรมการพัฒนา “ไทยแลนด์ 4.0” คือ สิ่งที่มีอำนาจสร้างขึ้นเพื่อครอบงำประชาชนในประเทศว่า นี่คือนวัตกรรมที่ทำให้บุคคลหลุดพ้นจากความยากจน และประเทศหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง ซึ่งนั่นหมายถึงเส้นทางใหม่จุดเริ่มต้นใหม่ในศตวรรษที่ 21 ที่การพัฒนาประเทศไทยผ่านเปลี่ยนจาก เศรษฐกิจแบบพึ่งพาการส่งออก มาสู่รูปแบบใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่ง ณ ปัจจุบันยังเป็นเส้นทางที่คลุมเครือและไม่ชัดเจน และอีกไม่นานรัฐคงผลิตวาทกรรมการพัฒนาชุดใหม่ขึ้นมาอีกครั้ง ภายใต้เป้าหมายเดิมๆ คือ การแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). **พิมพ์เขียว Thailand 4.0**

โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน. สำเนา pdf.

กับดักรายได้ปานกลาง. สืบค้นเมื่อ 8 มีนาคม 2560 จาก

<https://laymaneeconomicsblog.wordpress.com/World Bank Thailand.>

จุดเปลี่ยนประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ เมษายน 2560 จาก

<http://gotomanager.com/content/2560/>

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2543). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย.** สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542) **วาทกรรมการพัฒนา.** กรุงเทพฯ (พิมพ์ครั้งที่ 2)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. “ชุมชนในวาทกรรมการพัฒนา” ใน วารสารปาริชาติ 15 (ตุลาคม 2545 – มีนาคม 2546) ฉ2, หน้า74-82

ไทยรัฐออนไลน์. กลอนประเทศไทย 4.0 นายกฯตัวเอง พ้อถ้าไม่ฟังคงต้องร้องลิเก.

สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2560 จาก

<https://www.thairath.co.th/content/985632>

ไทยแลนด์ 4.0 วิสัยทัศน์ชาติที่ยังขาดรายละเอียด. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2560. จาก

<http://www.bbc.com/thai/>

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2560). สรุปแนวโน้มเศรษฐกิจไทย. TN_MPC_220659

ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม. (2556). ห้าทศวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงภาคการค้า

ระหว่างประเทศของไทย. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แนวคิดและทฤษฎีทางสังคม. สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2560 จาก

<http://www.moe.go.th/แนวคิดและทฤษฎีทางสังคม>

ปรเมธี วิมลศิริ. (2559). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อนาคตประเทศไทย เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนประเทศไทย. มปป.

รัฐบาลไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2560 จาก

<http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/3981>

วัชรพล พุทธรักษา. Gramsci: แนวคิดการครองอำนาจนำและกลุ่มประวัติศาสตร์.

มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. สืบค้นเมื่อ เมษายน 2554 จาก

<http://www.midnight.org>

สายชล สัตยานุรักษ์. การสร้าง ความเป็นไทย กระแสหลักและความจริงที่ความเป็น

ไทยสร้าง. สืบค้นเมื่อ สิงหาคม 2549 จาก <http://www.midnight.org>

สำนักข่าวไทย. นายกฯยื่นนโยบายไทยแลนด์ 4.0 พัฒนาประเทศทันโลก. สืบค้นเมื่อ

5 เมษายน 2560. จาก <http://www.tnamcot.com/view/>

Anne Showstack Sassoon, "A Gramsci Dictionary," in **Approaches to**

Gramsci, ed.: London, 1982.